

ISLOM DINIDA SILAI RAHIM MASALASINING AHMIYATI

Elias Delawer

*O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi
"Islomshunoslik" ta'lim yo'nalishi 4-bosqich talabasi,*

Ilmiy rahbar: B.Ahmedov

*O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi
"Islomshunoslik va islom sivilizatsiyasini o'rganish ICESCO" kafedrası
dotsenti, tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ijtimoiy barqarorlikni taminlashga qaratilgan xotirjamlik taoiylı masalasining ahamiyati yoritilgan. Muallif Qur'oni Karim oyatlari va hadislar asosida xotirjamlikning diniy, axloqiy va ijtimoiy jihatdan naqadar muhim ekanini tahlil qiladi va ushbu masalaning zamonaviy qonunchilikda aks etganini ochib beradi. Maqolada silai xotirjamlikning lug'aviy va istilohiy ma'nosi izohlanib, unga erishishga davlatning o'rni va erishishmaslikni oqibatlari bayon etilgan. Shuningdek, xotirjamlik orqali jamiyatda mehr-oqibat, birdamlik va ijtimoiy barqarorlik ta'minlanishi ta'kidlangan. Maqola, ayniqsa zamonaviy sharoitda xotirjamlik tamoiylı zaiflashayotgan bir davrda, bu mavzuning dolzarbligini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Islom, xotirjamlik, ayibsizlik tamoiylı, Qur'on, hadis, tinglik, ijtimoiy barqarorlik, islom huquqi, din va jamiyat, birlashgan millatlar tashkiloti, O'zbekiston respublikasining konstitutsiyasi.

Annotation: This article highlights the importance of the principle of tranquility in ensuring social stability. The author analyzes how crucial tranquility is from religious, ethical, and social perspectives, drawing upon verses from the Holy Quran and Hadiths. The article also reveals how this issue is reflected in contemporary legislation. Furthermore, the article explains the linguistic and terminological meanings of tranquility, discusses the state's role in achieving it, and outlines the consequences of its absence. It emphasizes that tranquility fosters kindness, solidarity, and social stability within society. The article underscores the timeliness of this topic, especially in an era where the principle of tranquility is weakening in modern conditions.

Аннотации: В этой статье освещается важность принципа спокойствия (безмятежности) для обеспечения социальной стабильности. Автор анализирует, насколько важно спокойствие с религиозной, этической и социальной точек зрения, основываясь на аятах Священного Корана и хадисах. В статье также раскрывается, как этот вопрос отражен в современном законодательстве. Кроме того, в статье объясняются лингвистическое и терминологическое значения спокойствия, обсуждается роль государства в его достижении и излагаются последствия его.

отсутствия. Подчеркивается, что спокойствие способствует доброте, солидарности и социальной стабильности в обществе. В статье особо отмечается актуальность этой темы, особенно в условиях, когда в современном мире принцип спокойствия ослабевает.

Xotirjamlik, insonning ruhiy va jismoniy holatini muvozanatda ushlab turish, stress va tashvishlardan xoli bo'lish holati sifatida qadimdan e'tibor qozongan tushuncha hisoblanadi. Qadimgi davrlarda odamlar hayotning murakkabliklari, tabiat kuchlari va ijtimoiy sharoitlarning noaniqligi bilan yuzlashganlar. Shu sababli, xotirjamlik tamoyili inson hayotida muhim ahamiyatga ega bo'lgan va uni saqlash usullari shakllangan. Misol uchun, qadimgi Sharq madaniyatlarida, xususan Buddizm va Taoizm falsafalarida, xotirjamlik va ichki tinchlikni saqlash tamoyillari asosiy o'rin tutgan. Budda ta'limotida meditatsiya va ongni boshqarish orqali xotirjamlikka erishish yo'li ko'rsatib o'tilgan. Taoizm esa tabiat bilan uyg'unlikda yashash, hayotning tabiiy oqimiga rozi bo'lish orqali ruhiy barqarorlikni ta'minlash tavsiya etilgan.

Xotirjamlik tamoyili insonning ichki tinchligi, ruhiy muvozanat va stressdan holi bo'lishni anglatadi. Bu tamoyil shaxsga tashqi muammolar, qiyinchiliklar va stressli vaziyatlar ta'sirini kamaytirishga yordam beradi. Xotirjamlik ruhiy sog'liqning asosi bo'lib, insonning o'zini va atrofdagi dunyoni tinch va bardoshli qabul qilish qobiliyatini ta'minlaydi.

ASOSI QISIM

Xotirjamlik, insonning ruhiy va jismoniy holatini muvozanatda ushlab turish, stress va tashvishlardan xoli bo'lish holati sifatida qadimdan e'tibor qozongan tushuncha hisoblanadi. Qadimgi davrlarda odamlar hayotning murakkabliklari, tabiat kuchlari va ijtimoiy sharoitlarning noaniqligi bilan yuzlashganlar.

Qadimgi Yevropa falsafasida ham xotirjamlikning o'rni katta bo'lgan. Rimlik faylasuf Seneka, Epiktet va Mark Avreliy kabi stoiklar insonni tashqi holatlarga emas, balki o'z ichki dunyosiga e'tibor qaratishga chaqirgan. Ularning ta'limotida xotirjamlik, hissiyotlarni boshqarish va qiyinchiliklarga nisbatan sabr-toqat ko'rsatish orqali erishiladigan ruhiy kuch sifatida qaralgan. O'rta asrlarda esa xotirjamlik ko'proq diniy nuqtai nazardan talqin qilingan. Islom huquqida aybsizlik tamoyili shunday kuchga egaki, muayyan jinsiy jinoyatlar bilan bog'liq ayblovlar bo'yicha ayblov ayblovni isbotlamasa, nafaqat ayblanuvchi oqlanadi, balki ayblovchiga ham qazf miqdorida jazo tayinlanadi. Guvohlar yetarli bo'lmasa yoki ularning ko'rsatuvlari taxmin qilinayotgan jinoyat sodir etilgan vaqt va joy bo'yicha bir-biriga zid bo'lsa ham, guvohning o'zi qazf darajasida hukm qilinadi⁴⁴. Tarixiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, uzoq o'tmishda va hatto yaqin asrlarda Ayrim huquqiy tizimlar bundan mustasno, aybsizlik tamoyili to'liq qabul qilinmagan va hech

⁴⁴ Najafiy Muhammad Hasan. Javohiru-l-kalom fi sharhi sharoyi-l-islom. -J. 41. -Berut "lubnon" 2024. – B. 306.

bo'lmaganda ba'zi ayblovlarda ular buni qabul qilmadilar va da'vogar ayblanuvchiga nisbatan etarli dalillarni taqdim eta olmagan taqdirda, ayblanuvchining aybsizligini isbotlash majburiyati ayblanuvchining zimmasiga hisoblangan. Qadimgi huquq manbalarining huquqiy kodekslarida va asosan barcha qadimiy kodifikatsiyalangan qonunlarda so'nggi bir necha asrlargacha huquq yozuvi o'ziga xos uslubni topgunga qadar, ko'pgina qoidalar mavzuiy va har bir holatda bayon etilgan. Ushbu matnlarda umumiy qoidalar ko'rinmaydi, shuning uchun huquqiy manbada aybsizlik tamoyilini qabul qilish mumkin, lekin buning o'rniga ayrim paytlar esa aybsizlik tamoyilini ochiqdan-ochiq buzgan bo'lishlari ham mumkin.

Fiqh asoslarida to'rt asos: oqlash, ehtiyot, o'zgartirish va istihob amaliy asoslar sifatida zikr qilingan bo'lsa, amaliy asoslar deganda esa, haqiqiy shariat hukmiga nisbatan johillik holatida qarz oluvchining burchini o'ringa qo'yadigan tamoyillar tushuniladi. Ular harakatni belgilaydi.

وَإِنْ كَانَ ثُوْ عُسْرَةٌ فَنُظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

Ma'nosi: Agar nochor bo'lsa, boyiguncha intizor bo'ling. Sadaqa qilmog'ingiz, gar bilsangiz, o'zingiz uchun yaxshidir. [Baqara surasi 280-oyat]

Imom Shams al-Aimma va Faxr al-Islom Abu Bakr Muhammad ibn Abu Sahl al-Saraxsiy shunday deb yozganlar: "Bilingizkim, Alloh taolo xalqlarni turli ilmlar va qobiliyatlar bilan yaratdi. Turli xil intilishlar o'rtasida tortishuvlar kelib chiqadi. Tortishuvni bartaraf etish kerak, chunki u buzilishga olib keladi va Alloh taolo buzilishni yoqtirmaydi. Sudyalarning nizolarni hal qilish yo'li Rasululloh sallallohu alayhi vasallam aytganlaridekdir: "Dalil da'vogarga, qasam esa javobgarga yuklatiladi."

Bu so'zlar yakka shaxslarning tanlovi bo'lsa-da, ulamolar tomonidan qabul qilingan va amal qilingan, shu sababli u muttasil xabar (tavotur) maqomiga ko'tarilgan. Bu, Rasululloh s.a.v aytganidek, "so'zlarning jomiesi" (qisqa, ammo keng ma'noli so'zlar) hisoblanadi. Rasululloh bu ikki so'zda olimlar bir necha daftarlarni to'ldiradigan bilimlarni chiqarganlar. Qatoda "Va unga hikmat va aniq nutq (fasl al-xitob) berdik" (Sod surasi, 20-oyat) oyatining tafsirida aytadilarki, hikmat nubuvvat (payg'ambarlik)dir, aniq nutq esa "Dalil da'vogarga, qasam esa javobgarga yuklatiladi" degan hadisdir. Bu, Rasululloh zikr qilgan narsalar undan oldingi shari'atlarda ham mavjud bo'lganligini ko'rsatadi.

Bu hadisda da'vogar va javobgar o'rtasida farq borligi ko'rsatilgan, chunki ular o'rtasida farq ko'rsatilgan. Xuddi Rasulullohning "Bola to'shak egasiniki, zino qiluvchiga esa tosh" degan hadislarida zino qiluvchi to'shak egasidan farq qilishi aniq bo'lganidek. Hadis "البينة "على المدعي، واليمين على من أنكر" aybsizlik prinsipining asosiy dalillaridan bo'lib, u shuni ko'rsatadiki, Islom huquqida har bir inson avvalo aybsiz hisoblanadi. Kim ayblasa, u isbot keltirishi shart, aks holda ayblanuvchi shaxs faqat qasam bilan o'zini himoya qiladi. Bu

adolatli sudlov, inson sha'ni va huquqlarini himoya qilish, hamda asossiz da'volardan jamiyatni saqlash tamoyilidir⁴⁵. Insonning sha'ni va qadr-qimmatini daxlsizdir. Hech narsa ularni kamsitish uchun asos bo'lishi mumkin emas.

Hech kim qiynoqqa solinishi, zo'rvonlikka, boshqa shafqatsiz, g'ayriinsoniy yoki inson qadr-qimmatini kamsituvchi muomalaga yoxud jazoga duchor etilishi mumkin emas.

Hech kimda uning roziligisiz tibbiy va ilmiy tajribalar o'tkazilishi mumkin emas⁴⁶.

Xulosa:

Xotirjamlik, insonning ruhiy va jismoniy holatini muvozanatda ushlab turish, stress va tashvishlardan xoli bo'lish holati sifatida qadimdan e'tibor qozongan tushuncha hisoblanadi. Qadimgi davrlarda odamlar hayotning murakkabliklari, tabiat kuchlari va ijtimoiy sharoitlarning noaniqligi bilan yuzlashganlar. , xotirjamlik va ichki tinchlikni saqlash tamoyillari asosiy o'rin tutgan. Budda ta'limotida meditatsiya va ongni boshqarish orqali xotirjamlikka erishish yo'li ko'rsatib o'tilgan Ayibsizlik tamoyili esa adolat prinsiplaridan biri bo'lib, shaxs har qanday sud yoki ijtimoiy hukmda o'z aybsizligi isbotlanmaguncha aybdor hisoblanmasligini bildiradi. Bu tamoyil inson huquqlarining himoyasi, adolat va tenglikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Eng qadimgi yozma qonunlardan biri bo'lgan Xett qonunlarida o'sha huquq tizimida aybsizlik tamoyilining bor yoki yo'qligini ko'rsatadigan hech qanday huquqiy manba yoki nurmalar yo'q. Shu bois, bu masalada ijobiy yoki salbiy fikr bildirish, albatta, mumkin emas. O'rta asrlardan keyin fanlarni eksperimentallashtirish bilan bog'liq bo'lgan ma'rifat davriga navbat keldi. Shuning uchun, ehtimol, bu omil buning o'ziga xos xususiyatlaridan biri bo'lishi mumkin. Ma'rifat davri turli fanlar, jumladan, gumanitar fanlarni ilmiy jihatdan qayta ko'rib chiqish imkoniyatini beradi.

Imom Shams al-Aimma va Faxr al-Islom Abu Bakr Muhammad ibn Abu Sahl al-Saraxsiy shunday deb yozganlar: "Bilingizkim, Alloh taolo xalqlarni turli ilmlar va qobiliyatlar bilan yaratdi. Turli xil intilishlar o'rtasida tortishuvlar kelib chiqadi. Tortishuvni bartaraf etish kerak, chunki u buzilishga olib keladi va Alloh taolo buzilishni yoqtirmaydi. Sudyalarning nizolarni hal qilish yo'li Rasululloh sallallohu alayhi vasallam aytganlaridekdir: "Dalil da'vogarga, qasam esa javobgarga yuklatiladi."

Bu hadisda da'vogar va javobgar o'rtasida farq borligi ko'rsatilgan, chunki ular o'rtasida farq ko'rsatilgan. Xuddi Rasulullohning "Bola to'shak egasiniki, zino qiluvchiga esa tosh" degan hadislarida zino qiluvchi to'shak egasidan farq qilishi aniq bo'lganidek. Lug'atda da'vogar o'zgalarga biror huquqni majburlashni maqsad qilgan shaxsdir.

⁴⁵ Al- Saraxsiy al- hnafiy Ahu Bakir Muhammad ibn Ahmad ibn abu Sahil. Kitob al- mabsut fi al-fiqh al-hanafiy. Berut. Lubnon: "Dor al-kutub al-ilmiya" nashriyot matbasi. 1971.J.9. B. 34.

⁴⁶ O'zbekiston respublikasi konstitutsiyasi 26- modda. <https://lex.uz/docs/-6445145?otherlang=1> [Murojaat sarfasi 14.04.2025].

FOTYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Najafiy Muhammad Hasan. Javohiru-l-kalom fi sharhi sharoyi-l-islom. -J. 41. -Berut “lubnon” 2024. – B. 306.
2. Al- Saraxsiy al- hnafiy Ahu Bakir Muhammad ibn Ahmad ibn abu Sahil. Kitob al-mabsut fi al-fiqh al-hanafiy. Berut. Lubnon: “Dor al-kutub al-ilmiya” nashriyot matbasi. 1971. J.9. B. 34.
3. O‘zbekiston respublikasi konstitutsiyasy 26- modda. <https://lex.uz/docs/-6445145?otherlang=1> [Murojaat sanasi 14.04.2025].